

راه بی پایان

در مطالعات باستان‌شناسی بر دیوارهای غاری به قدمت حداقل ۳۱ هزارساله نقاشی‌هایی پیدا شده که کنارش جای دست وجود دارد و به عبارتی دیگر با اثر دست و انگشت، فردی از قعر تاریخ، هویت و حضور خود را خطاب به آیندگان فریاد می‌زند. همچنین ژائو باروس (Joao de Barros)، نویسنده اسپانیایی، در خاطرات خود نوشته که بازرگانان چینی اولیه برای عقد قراردادهای تجاری خود از اثر انگشت استفاده می‌کردند و اثر انگشت به عنوان ابزار احراز و اثبات هویت مورد استفاده قرار می‌گرفته است. با چنین سابقه و قدمتی تصور می‌شود که برای این مساله راه حل قطعی پیدا شده و این راه به پایان رسیده است و دیگر این موضوع، دغدغه‌ای برای انسان و کسب و کار امروز نباشد؛ اما هست!

هویت مفهومی است که به هر موجودیتی در زیست‌بوم اجازه تمایز می‌دهد و یکتایی هویت موجودیت تضمین می‌شود. حال در هر اکوسیستمی که موجودیت می‌خواهد خدماتی اخذ کند نیاز است هویت خویش را اعلام کند و راستی آزمایی هویت ادعا شده، مساله احراز هویت است. در این نقطه است که باید درباره ریسک‌های احراز هویت به عنوان «مساله احراز هویت» صحبت شود. ریسک‌های جعل هویت و هویت ساختگی همواره وجود داشته است و در زیست‌بوم دیجیتالی این موضوع اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند؛ به ویژه آنکه احراز هویت دیجیتالی بخواهد ابزاری برای اعطای مجوز بهره‌گیری از خدمات حساسی مانند خدمات مالی باشد.

هویت دیجیتالی نمایش دیجیتالی یک موجودیت با جزئیات کافی است؛ به عبارت دیگر بیانگر تمایز و هویت ویژه موجودیت در زیست‌بوم دیجیتالی است. در مفهوم هویت در فضای فیزیکی، دودسته‌بندی از هویت وجود دارد: نخست «هویت رسمی» است که مبتنی بر خصوصیات (ویژگی‌ها یا شناسه‌ها) شخصی و برای ایجاد یکتایی فرد در میان جامعه است و از سوی دولت به رسمیت شناخته می‌شود و تمامی خدمات دولتی بر پایه آن ارائه خواهد شد. از سوی دیگر «هویت کاربردی» هویتی است که به منظور ارائه شناسایی، احراز هویت و صدور مجوز برای خدمات یا بخش‌های خاص مورد استفاده قرار

می‌گیرد که در برخی اسناد به آن «صفت» هم گفته شده است. گواهینامه رانندگی، مدارک تحصیلی و... مدارکی هستند که برای اثبات هویت کاربردی شخص در حوزه هدف به کار گرفته می‌شوند. اما در زیست‌بوم دیجیتالی نوع سومی از هویت وجود دارد که اهمیت شایانی دارد و آن «هویت دیجیتالی تراکنشی» است که داده‌های دیجیتالی رفتار معاملاتی و تراکنشی شخص در زیست‌بوم دیجیتالی را در بر می‌گیرد و سبب تمایز فرد در زیست‌بوم می‌شود.

فرایند اثبات هویت فرایندی است که طی آن ارائه‌دهنده خدمات هویتی اطلاعات مربوط به شخص را جمع‌آوری، اعتبارسنجی و ممیزی می‌کند و رأی به یکتایی شخص در یک جمعیت یا زمینه مشخص می‌دهد. این فرایند در زیست‌بوم دیجیتالی اهمیت شایانی پیدا می‌کند به ویژه که ارائه‌دهنده خدمات هویتی بر اساس جمع‌آوری و تفکیک، اعتبارسنجی و ممیزی داده‌های دیجیتالی، گواهینامه دیجیتالی صادر خواهد کرد و صاحب گواهینامه مذکور مجاز به بهره‌برداری از خدمات حساس خواهد شد.

شاید با توضیحات مذکور، دغدغه

رگولاتورهای حوزه‌های مختلف برای مواجهه با مفهوم احراز هویت دیجیتالی ترسیم شده باشد. برای همین است که فقط در اتحادیه اروپا بیش از ۹۴ راهکار احراز هویت دیجیتالی در ۲۸ کشور اتحادیه اروپا مورد بررسی و بهره‌برداری قرار گرفته است. از سوی دیگر، احراز هویت دیجیتالی زیرساخت بنیادین برای بسیاری از کسب و کارهایی است که در زیست‌بوم دیجیتالی شکل گرفته‌اند و این موضوع سبب شده که «شمول مالی» جامعه تحت تاثیر قرار گیرد و به کارگیری احراز هویت دیجیتالی نقش مهمی در گسترش شمول مالی اشخاص ایفا کند. از سوی دیگر این میزان تاثیر، شدت ریسک‌های احراز هویت دیجیتالی را افزایش داده است و نیاز به اسناد بالادستی برای ایجاد ضمانت به منظور تعامل پایدار اعضای زیست‌بوم با یکدیگر را مطرح کرده است. اشخاص باید از امن بودن فرایند احراز هویت و حفظ حریم خصوصی و از سوی دیگر کسب و کارها از صحت و کارایی فرایند اطمینان حاصل کنند تا دچار زبان‌های گسترده در تعاملات‌شان در زیست‌بوم نشوند. اما هنوز اسناد بالادستی جامع و مانع در

زیست‌بوم دیجیتال ایران وجود ندارد. در حوزه مالی و بانکی بخشنامه‌های بسیاری برای احراز هویت حضوری وجود دارد و البته در بخش‌هایی، احراز هویت غیر حضوری مبتنی بر شناسایی انجام شده حضوری، استفاده می‌شود. اما تنها سند بالادستی که جامعیت بیشتری دارد، بخشنامه شورای عالی فضای مجازی است که در شهر یورماه سال ۱۳۹۸ تحت عنوان «نظام هویت معتبر در فضای مجازی کشور» ابلاغ شده است. الزامات زیست‌بوم هویت معتبر در فضای مجازی، خطوط اجرایی و نگاهت نهادی مفاد این سند کوتاه هستند، اما هنوز نیاز است اسنادی تشریحی برای ترسیم اکوسیستم هویت دیجیتال منتشر و اجرایی شود.

در کمیسیون تحول دیجیتال سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور کار گروهی تشکیل شد تا با همکاری فعالان صنف بتواند پیش‌نویس الزامات و مقررات بالادستی مورد نیاز را تدوین کند و به شورای اجرایی فناوری اطلاعات کشور پیشنهاد بدهد.

احراز هویت دیجیتال زیر ساخت بنیادین برای بسیاری از کسب و کارهایی است که در زیست‌بوم دیجیتال شکل گرفته‌اند و این موضوع سبب شده که «شمول مالی» جامعه تحت تاثیر قرار گیرد

نخستین گام جمع‌آوری و مطالعه اطلاعات و اسناد در حوزه داخل کشور و اسناد معتبر بین‌المللی است. برای اسناد داخل کشور سعی شده است تمامی اسنادی که توسط شورای عالی فضای مجازی کشور، معاونت علمی ریاست جمهوری، سازمان فناوری اطلاعات، بانک مرکزی، سازمان بورس و سایر نهادها و سازمان‌ها صورت پذیرفته جمع‌آوری شود و تاریخچه کارها و مطالعات انجام شده مورد بهره‌برداری قرار گیرد. از سوی دیگر، مستندات معتبر بین‌المللی در حوزه هویت دیجیتال مانند FATF، NIST، eIDAS، ITU و ISO گردآوری و مطالعه شود و بعد بر مبنای شرایط اکوسیستم هویت دیجیتال ایران، مفاد لازم استخراج شود.

همچنین نمونه‌های تجارب بین‌المللی چارچوب

هویت ملی دیجیتالی در کشورهای استرالیا، انگلستان، بلژیک، استونی، امارات متحده عربی، هندوستان، پاکستان، سنگاپور، تایلند، مالزی و مقدونیه شمالی مورد بررسی و کاوش قرار گرفت.

در ابتدای کار سعی شد ادبیات موضوع سند به صورت شفاف تبیین شود. لازم به ذکر است در حوزه تعاریف و مفاهیم سعی شده است به نص صریح متون مرجع پایبند بوده و برای اصطلاحات از واژه‌های استفاده شده در اسناد مشابه یا واژه‌گزینی با تقریب معنایی صورت پذیرد. بعد از تعاریف هویت، احراز هویت، احراز هویت دیجیتال بحث شناسایی و بررسی ریسک‌های حوزه احراز هویت دیجیتالی در دستور کار قرار گرفت. ریسک ثبت نام و اثبات هویت، ریسک احراز هویت و مدیریت چرخه حیات، ریسک‌های جعل هویت و هویت‌های ساختگی، ریسک‌های ناشی از آسیب‌پذیری‌های احراز هویت چندعاملی و هویت بیومتریک از جمله ریسک‌هایی است که مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت.

گام بعدی تدوین مدل مفهومی پیشنهادی هویت دیجیتالی، بیان ویژگی‌های مدل و بررسی مدل از ابعاد امنیت، کارایی، حریم خصوصی و تجربه کاربری است. هدف این است که از درون مدل مفهومی، معماری کلان پیشنهادی اکوسیستم هویت دیجیتال تبیین شود. برای رسیدن به ساختاری پایدار در زیست‌بوم هویت دیجیتال باید بازیگران اکوسیستم، نقش‌های آنان و روابطشان با موجودیت‌های داخل و خارج زیست‌بوم به دقت تشریح شود.

مدل کسب و کاری زیست‌بوم هویت دیجیتالی چالش بعدی است که باید برای آن چاره‌ای اندیشیده شود. برای تامین سرمایه مورد نیاز برپایی زیرساخت‌های زیست‌بوم هویت دیجیتال در کشورهای مختلف، استراتژی‌های گوناگونی در پیش گرفته شده است؛ به عنوان نمونه در کشور استونی، بخش دولتی تامین سرمایه مورد نیاز را بر عهده گرفته اما در مقابل در کشور ایتالیا بخش خصوصی این کار را انجام داده و البته در اکثر کشورها این تامین سرمایه به صورت مشترک توسط هر دو بخش خصوصی و دولتی تامین شده است. در مقابل برای جریان درآمدی باید مدلی پایدار تعیین شود تا بتواند هزینه‌های زیرساخت مذکور را پوشش دهد. تعیین مدل کارمزدی بین اعضای اکوسیستم هویت دیجیتال یکی از گام‌های مهم در نقشه راه کار گروه احراز هویت دیجیتال است.

کاربردهای احراز هویت، انواع سیستم‌های

احراز هویت و معیارهای انتخاب یک سیستم احراز هویت برای موسسات مالی و غیر مالی، انواع ابزارهای احراز هویت (بار کد، شناسه اختصاصی سیم کارت موبایل، کارت هوشمند و غیره) از جمله موضوعاتی است که در دستور کار این کار گروه قرار دارد.

چالش دیگر مبحث به کارگیری فناوری‌های نوین در مدیریت هویت دیجیتالی به ویژه بهره‌گیری از فناوری زنجیره بلوکی است. از آنجا که هنوز نسخه نهایی اسناد مرجع در این حوزه منتشر نشده است و مهم‌ترین سند این حوزه ISO/TC307 با مشارکت کارشناسانی از ۴۴ کشور در حال توسعه است، تدوین الزامات این فصل بسیار دشوار است که با بهره‌گیری از نظرات کارشناسان این حوزه در دست انجام است.

به صورت موازی، فراخوانی عمومی منتشر شد که از تمام شرکت‌هایی که در این حوزه محصول داشتند دعوت شد به کمیته مشورتی سند بپیوندند. بعد از تشکیل این کمیته، پیش‌نویس سند تهیه شده در اختیار کمیته قرار داده می‌شود تا آن را زیر ذره‌بین حرفه‌ای خویش قرار داده و نظرات خود را روی سند اعلام کنند. همچنین تدوین لیست اطلاعات شرکت‌های فعال در حوزه هویت دیجیتال در بازار کسب و کار ایران، شناخت و معرفی محصولات و راهکارهای ارائه شده در بازار کسب و کار به حوزه دولتی و خصوصی است.

این راهی است که آغاز شده و امید است به زیرساختی فراگیر برای احراز هویت دیجیتال تبدیل شود و بتواند گره شناسایی و احراز هویت غیر حضوری مشتریان به ویژه در حوزه تجارت الکترونیکی، بانکداری و پرداخت الکترونیکی را بگشاید. اما این نقطه پایان نیست. با گسترش و پیشرفت تکنولوژی‌های مختلف در حوزه احراز هویت و شناسایی ریسک‌های جدید و انتشار نسخه‌های جدید استانداردهای بین‌المللی، نیاز است که در زمانبندی مشخص، سند تولیدی به روزرسانی شود و پاسخگوی نیازمندی‌های حوزه کسب و کار در دوره‌های زمانی مختلف باشد. این راهی که از درون صنف و سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور آغاز شده، انتظار و امیدی بسیار ایجاد کرده که این کار با مشارکت خود کسب و کارهای صاحب دغدغه و ایده پیش برود و متولی سند خودش دغدغه امنیت، پایداری و تداوم کسب و کارش را داشته باشد و لذا متعهد به پایش و بلوغ فرایندهای تدوین شده در سند باشد، و این شروعی زیبا برای راهی بی پایان است (۱۵)